

Illustrissimo ac Reverendissimo Domino,
 DOMINO
 SCIPIONI BVRGHESIO,
 CARDINALI AMPLISSIMO.

Paulus Zacchias Medicus F.

Qui labores suos typis committentes, eos principibus viris inscribunt, aut laudare, aut pro acceptis beneficiis gratias agere consueverunt; ego neutrum horum, sed explosa longa verborum serie, priores hos meorum studiorum fructus libens, ac volens ad te defero: nam neque animi tui virtutes, aut generis nobilitatem mea laude indigere, neque beneficium, quod tibi acceptum refero, verbis rependi posse mihi persuadeo. hæc tu si æquo animo complecteris, & beneficium in me collatum, & laudes tuas ex tuæ magnanimitatis fonte emanantes, si quid illis addi potest, mirum in modum auxeris. Vive diu, & vale.

LIBRI

LIBRI PRIMII
 TITVLVS PRIMVS,

De Ætatibus, & iis quæ ad ætates pertinent.

S V M M A R I V M.

- 1 Ad Medicum pertinet de Ætatibus differere, ac determinare.
- 2 Quid sit Ætas secundum Iurisperitos, refertur num. seq.
- 4 Ætatis nomen sumitur aliquando pro tempore.
- 5 Ætatis definitio ex Medicis. S num. 7.
- 6 Quælibet ætas in particulari esse constituitur per mutationem constitutionis corporis.
- 8 Infans quando quis dicatur.
- 9 Infans non intelligit quid agat.
- 10 In pubertate positus quando quis dicatur.
- 11 Puberes qui dicantur.

Quid sit Ætas.

Q V Æ S T I O I.

Ætas, quæ de ætatibus disputatio instituitur Medica quidem est, sed quæ non minus ad Iurisperitos pertinere videatur, cum multa circa ætates discutienda veniant, quorum cognitio ipsis Iurisperitis non modo utilis, sed apprime est necessaria.

- 1 At verò de Ætatibus differere, ac decernere, earumque terminos præscribere (cum ii certi in universum assignari non possint Gal. teste de sanit. tuend. cap. 5. in princ. operum suorum class. secunda) solius Medici munus est: cum enim Ætates pro temperamentorum ratione mutationem, ac proprium terminum sortiantur, Fernel. Physiol. lib. 3. cap. 10. ac temperamentorum mutationes Medico præ cæteris notæ sint, & ad eum de iis agere pertineat. Gal. de temperam. lib. 2. cap. 2. class. 1. patet quòd & de Ætatibus dijudicare ad Medicum solummodo spectet.

- Videndum ergò primò jure optimo, quidnam sit Ætas, quam primo loco definiunt Legumperiti, esse quamdam temporis mensuram à nativitate usquè ad obitum decurrentem. Mascard. de probat. concl. 1054. n. 58. sed nomen Ætatis in hac definitione aliter accipitur, quàm ad nostram rem faciat, quippe cum genericè acceptum esse pateat ex hoc, quòd per illam non assignetur ætatis cujusdam particularis natura, sed tantummodò dicatur, Ætatem esse tempus illud, quo homo, vel animal vivit, cum tamen hoc non queramus: hoc enim pacto Ætatis nomine accepto, nihil aliud significatur, quàm tempus, ut accipi contingit interdum, quemadmodum apud Lucret. lib. 3. de Rer. nat.

— In quo sit mori alibus omnis

Ætas post mortem quæ restat, cunquæ manenda. Et similiter in communi modo loquendi Ætatis nomen, ut dixi, pro tempore ponitur, cum igitur
 Liber I.

Iurisperitorum definitio non integrè rei naturam assecuta fuisse videatur, alia, ac magis propria, & peculiaris Ætatis definitio quaerenda est.

Medici optimè definiunt, Ætatem esse id vitæ curriculum, quo luculenter corporis constitutio per se, suoque nutu mutatur. ita Fernel. loco supra citato, nam per mutationem constitutionis ipsius corporis ætas particulariter constituitur inesse individuo, ita ut magis sit hæc, quàm illa ætas.

Vel dicamus, quòd ætas certum vitæ spatium sit, in quo pro temperamenti mutatione corporis, & animi peculiare vigent actiones: tunc enim aliquem in una ætate constitutum dicimus, cum functiones exercentur constitutioni sui temperamenti convenientes; quamobrem in Infantià positum quem dicimus, cum fari, ac ordinatè loqui non potest ut s. Papillus, vers. Quod diximus. Infit. de inutil. stipul. & cum non intelligit, quid agat; ut ibidem habetur, & cum nullius rationis est particeps, ut Plat. de Republ. lib. 4. quem refert Gal. de Plac. Hipp. & Plat. lib. 5. cap. 7. class. 1. In pubertate verò positum dicimus aliquem, cum evidenter corpus augetur, pili in locis consuetis apparere incipiunt, & ad coitum aptus homo est: puberes etenim dicuntur, qui ex habitu corporis concipere, & generare possunt. c. Puberes. de despons. Impub. & ibi Abb. num. 2. eodem quoque pacto, & in reliquis ætatibus considerandum. Alias præterea ætatis definitiones affert Epiphani. Ferdin. Theorem. lib. 1. Theor. 19. quas vide apud ipsum.

S V M M A R I V M.

- 1 Ætatum divisio, ac numerus varius.
- 2 Ætates sex ex nonnullis Iurisperitis.
- 3 Ætates septem ex aliis.
- 4 Ætates quatuor ex aliis.
- 5 Ætates quinque ex aliis.
- 6 Ætates duæ tantum ex aliis. S num. 12.
- 7 Ætates duodecim numerari possunt.
- 8 Ætates quinque ex Fernelio.
- 9 Ætates septem ex aliis Medicis.
- 10 Ætates novem ex aliis.
- 11 Ætates tres ex Arist. & ex aliis ibi.
- 12 Ætates ex communi opinione quatuor.
- 14 Ætates quatuor ex aliis. S num. seq.
- 16 Composita temperamenta quatuor.
- 17 Multiplex Ætatum divisio Iurisperitis magis consensu.

De Divisione, ac numero Ætatum.

Q V Æ S T I O I I.

Varia ac multiplex apud multos est Ætatum divisio, ac numerus, ita ut serid dixerit, ac bene Valls. Controvers. Philosoph. ac Medic. lib. 1. cap. 8.

cap. 8. Etatum tot esse partitiones, quot scriptores: nam & apud Iureconsultos, & apud Philosophos, & apud ipsos etiam Medicos varia opinio est etatum distinctio. prudenter tamen præ cæteris locutus mihi videtur *Cardanus comm. 1. Aph. 13.* dum dicitur, Etatum tot esse divisiones, quot causæ dividendi offeruntur paratæ, & idcirco apud ipsos Iurisperitos multipliciter divisas docet; unde iidem Iuriconsulti aliquando in sex partes dividunt, Infantiam nempe ad septimum usque annum protrahentes, Pueritiam ad duodecimum, vel decimumquartum, Adolescentiam ad vigesimumquintum, Iuventutem seu virilem ætatem ad quinquagesimum, Senectutem ad septuagesimum, Decrepitatem vel senium ad vitæ terminum. ita in c. ut inter divinum de sacros. *Eccles. Glo. in proam. 6. §. sane. Alberic. in Diction. in verbo Etas. Menoch. de arbit. Ind. lib. 2. cent. 1. cas. 57. num. 1.* Alias autem septem enumerant, addentes Pupillarem post Infantiam, Pueritiam dehinc, Pubertatem, Adolescentiam seu plenam pubertatem, Iuventutem seu virilitatem, Senectutem, & Decrepitatem. hoc pacto eas enumerat *Glo. in §. Minor nat. Instit. de adop. Port. ibid.*

Interdum verò quatuor tantum recensent, Impubertatem scilicet vel Pueritiam ad decimumquartum annum extendentes, Adolescentiam ad vigesimumquintum, Iuventutem ad septuagesimum, Senium ad vitæ finem. *Glo. in l. Hered. comp. ff. ad l. Falcid. sed apud nonnullos etiam quinque enumerari reperi, hoc est, Infantiam, Pueritiam, Adolescentiam, Iuventutem, & Senectutem, cuiuslibet suis assignatis terminis. Bellon. in §. Is quoque. in Instit. parte 2. num. 24.*

Quinimo (variata est opinio) atque una rerum agendarum varietas) duas tantummodo ætates aliqui enumerant, Iuventutem, & Senectutem. *Leonell. de homin. præced. quest. 5. art. 3.*

Non minorem differentiam reperies inter Philosophos ac Medicos, qui prout maiorem, aut exquiritiorem temperamentorum mutationem, vel nativi caloris status varietatem considerant, in plures, aut pauciores partes ipsas ætates dividendas esse censuerunt. Atque ea de re ætates duodecim constituere licet, aut etiam plures, si eas per septimanas dividamus, quemadmodum fieri posse tradit *Gal. Com. Aphor. 3. Aphor. 30. & comm. Aphor. 5. Aphor. 7. extra. ord. class. respiciebat enim Gal. apparentem aliquam temperamenti mutationem, quam singulis septenis annis illucescere asserbat ipse Hipp. in lib. de Septim. par. in fin. quem hoc pacto ætates divisisse testatur *Cosmasus in disquis. Physiol. lib. 3. cap. 3. licet Orisaf. comm. Aphor. 3. Aphor. 38.* Hippocratem plurimum ætates in sex partes divisisse asserit. & quidem Græcos minorem hanc ætatum partitionem ita secutos esse constat ex *Cælio lib. 19. cap. 22.* ut etiam duodenum numerum transgressi videantur. Solon tamen ex Philone Iudæo, adducente *Fran. Piccolomin. in lib. de rerum definit. in decem partitus est, ut in carminibus ibi allatis videre licet, quæ habes etiam in libello Carminum vel sententiarum Theognidis, & aliorum Græcorum Poetarum Carm. 142.* Macrobius quoque inter Latinos decem ætates enumeravit in *lib. 1. de somn. Scipion. cap. 6. vers. f.* ac hominis vitam decem septenariis absolvi tradidit ex sententia etiam Physicorum. Possunt ergo ætates per septennium usque ad duodenum numerum hoc pacto numerari, Infantia, Pueritia, Pubertas,*

Adolescentia, Iuventus, Virilitas, Etas consistens, Etas media, Senectus, Etas declinans seu ingravescens, Senium, & Decrepitas, quas varia nomina sortiri, & plurimum inter se confundi, diversosque à diversis terminis habere, suo loco, & tempore palam fiet. Hanc diligenter, adeoque exquisitam ætatum partitionem videtur primus observasse *Hipp. Aph. lib. 3. ab Aph. 24. ad plures seqq.* in quibus morbos enumerabat, quibus singulæ ætates obnoxie esse consueverant, ex cuius sententia, licet ex Iurisperitis Menoch. ubi supra, dixerit ætates esse septem, diligenter tamen intuenti minuiorem partitionem ipsum fecisse constabit.

Fernelius Physiol. lib. 3. cap. 10. ætates in quinque partes dividit, sed adolescentiam, quam primam constituit, quadripartitus est in Infantiam, Pueritiam, Pubertatem, & Adolescentiam propriè dictam; ab his recensens Iuventutem; post hanc constantem ac maturam ætatem; ab hac ingravescentem; postremo loco Decrepitam. Ex his constantem temperatam facit, cæteram unicuique suum temperamentum assignavit. & ratio hujus partitionis ipsa temperamentorum ratio est, eo modo, quo ipsemet declarat, ut apud ipsum videri potest. Quin etiam hanc partitionem ætatum non solum secutus est *Valles. loco sup. citato.* sed eam ex *Hipp. & Gal. sententia* se ipsum admisisse firmavit. Et ex Iurisperitis sunt qui ex eisdem Hippocr. sententia septem enumerant. *Ant. Firm. de substitut. num. 34. inst. in l. minorum. num. 4. inst. de Adop.*

Non desunt etiam ex Medicis, qui septem enumerant, Hippocratem fortasse secuti loco proximè allegato, ubi præcipuè ætatum partitiones septem videntur esse, licet & alia nonnullæ adesse deprehendantur. sed in lib. de septiman. qui ad nos non pervenit, manifestè illum septem ætates constituisse, testatur *Censorin. in lib. de die Natali.* eisque opinionis illum fuisse tradit *Piccolomin. ubi supra in verb. etas. Ind. Poll. Onomast. lib. 2. cap. 1.* sequitur & hanc distinctionem *Gordon. Med. suo tempore doctissimus in Lib. part. 2. cap. sexto.* septem quoque numerabat *Conciliator diff. 26.* juxta septem Planetas, unamquamque enim ab uno Planeta regi volebat, ut apud ipsum videre est. quod etiam *Nancel. præstitit in Analogia Micro. ad Macro. lib. 1. in proemio.* Quin etiam *Ioel Medicus* inter recentiores ac novissimos in *comp. Med. lib. 1. sect. 3. petit. 13.* ætates novem esse asserit etiam ex ipsius Gal. sententia, sed ejus partitionis nulla ratio assignatur.

Arist. in de Invent. & Senect. Ec. cap. 14. cuiuscunque animalis, itidemque cum his ipsis hominis ætates in tres partes dividit, in Iuventutem, Vigorem, & Senectutem; & ratio ejus divisionis est ipsius naturalis caloris vitæ fontis constitutio, cuius respectu ætates pro ejus incremento, statu, aut decremento, mutationes accipere maxime necesse est, atque hac ratione in tres tantum partes patitur dividi vitæ spatium, quæ tamen subdividi etiam possunt, prout magis vel minus ad principium, seu finem incrementi, status, aut decrementi accedunt. Consentire huic divisioni videtur et *Servius Tullus*, referente *Aulo Gell. Noct. Attic. lib. 10. cap. 28.* & hanc esse sufficientem ætatum partitionem contendunt *Cælius Rhod. lect. Antiq. lib. 19. cap. 22. Cardan. Contrad. Medic. lib. 2. contrad. 10. Vid. Vid. de curat. generat. lib. 12. cap. 7. Epiphani. Ferdin. Theorem. Med. lib. 1. Theor. 19.* qui non solum hanc esse sufficientem asserit, sed quamcumque aliam superfluum.

Denique

12 Denique *Cosmasus in disquis. Physiol. lib. 3. cap. 3.* hominis, & animalis eujusque ætatem proprie duas tantum habere partitiones voluit, pro caloris fortasse nativi augmento, & decremento, fortè fortunam non admittens dari posse statum, in quo calor prædictus nec proficiat, nec deficiat.

13 Communissima opinio, & in quam plures Medici, & alii viri doctissimi conspirare videntur, est, ætates quatuor tantum esse constituendas. Tot enumerat, & non plures *Hipp. 1. de Diet. non longe à fine suis* qualque temperamenti insignitas, tot etiam enumerabat *Pythagoras*, & quatuor anni temporibus ipsas comparabat; & tot realiter esse elicitur ex *Platone in dialogo de Regno.* Quatuor etiam constituerunt *Servius Tullus*, itidemque *Terentius Varro*, parumque diversos terminos illis assignarunt, ut recitat *Pierius Valerian. de Hieroglyph. lib. 27. in ans. med.* cum his quoque consentiunt *Cic. in lib. de senect. & Poetae ipsi. Horat. in art. Poet. Ovid. Metamorph. lib. 15.*

14 Sed & plurimi Medicorum quatuor recensent, *Gal. 5. de decret. Hipp. & Plas. cap. 6. & lib. Finit. Medic. propè princ. & lib. de salubr. diet. tex. 7. class. 2.* qui & Hippocratem quadrisariam partitum esse ætates testatur in libello, cui titulus: *Brevis de vot. dogmat. Hippocr. & manifeste ita Hippocratem egisse constat ex *Aph. 13. lib. Aph. 1.* ubi de ætatibus, quæ facile, aut difficile jejuniæ ferunt mentionem habet. acceptant & hanc partitionem *Avic. 1. 1. doct. 3. cap. 3. Alzani. Theor. tract. 1. cap. 2. Alb. Magn. de Invent. & senect. tract. 1. cap. 2. & ante hos Soran. Ephes. in Isag. cap. 5. & ex recentioribus Valles. loc. comm. lib. 1. cap. 10. Fontan. Aphor. sect. 1. Aphor. 13. Baccanell. Consens. Medic. lib. 1. cap. de ætat. temperam. & alii quamplurimi.* Neque absque firma ratione hoc faciunt, quia quemadmodum composita, ac præcipua temperamenta quatuor tantum numero sunt, juxta quæ quatuor etiam humores in animalium corporibus diminuuntur, & auferunt, pro quorum diminutione, & augmento status etiam, & conditio vitæ mutatur, sic etiam jure optimo quatuor ætates constituendæ. Cum igitur ætas pro temperamenti mutatione, & peculiaris humoris abundantia ipsa quoque mutationem accipiat, transiens in alterius ætatis naturam, non potest, nisi quadrupliciter partiri, ut sentit etiam ipse *Gal. in loco supra allegato. de Sal. Diet.* & licet doctissimus *Fernel.* loco jam sæpe citato hanc rationem veluti falsam, & nullius valoris confutare tentaverit ex eo, quod nullus absolute tale temperamentum habeat, quale ætati, in qua permanet, conveniret, nobis tamen satis est, quod quisque respectu sui ipsius omnes prædictas temperamentorum mutationes experiat, modo ad debitum vitæ terminum pervenire illi fata concedant. Detur vero, an non detur ætas illa temperata, quam dari vult idem *Fernel.* in qua animal nec proficiat, nec deficiat, non est presentis loci inquirere; illud satis sit adnotasse, multos ex Philosophis aperte negasse, dari posse simile aliquod vitæ tempus, rationibus, de quibus per eos in *lib. de Invent. & senect. & de long. & brevit. vitæ.**

17 Cæterum quoad ætatum numerum, quia legibus, & iis, qui leges moderantur, ob rerum agendarum varietatem multiplex ætatum divisio magis consona est, posthabita pro nunc hac rationabiliori partitione, ætates esse septem constituamus cum jam citata *Glof. in §. Minor nat. ff. de Adop.* quam

enumeremus hoc modo, Infantiam, Pueritiam, Pubertatem, Iuventutem, Virilitatem, Senectutem, & Decrepitatem, de quibus sigillatim differemus, ea tantummodo pertractantes, quæ ad ipsos Iurisperitos, ex nostra Medica officina vel scitu necessaria, vel audita non injucunda fore existimabimus, ab ipsa Infantia originem lumentes.

S V M M A R I V M.

- 1 Infantia quid ex Avicenna.
- 2 Infantia proprie quænam ætas sit.
- 3 Infans quis dicatur.
- 4 Balbutire est infantia proprium.
- 5 Etas numeratur à die natiuitatis, non autem à die conceptionis.
- 6 Natus nocturno tempore an antecedenti, vel subsequenti die natus dicatur.
- 7 Dies incipit à media nocte, & durat usque ad mediam noctem.
- 8 Dies noctis filius.
- 9 Dies à quando sumitur pro eo tantum spatio, quo Sol licet super terram.
- 10 Infans vocatur etiam existens in utero.
- 11 Etas est vitæ spatium.
- 12 Quod in utero est animal dici non potest.
- 13 Infans dicitur minor septennio.
- 14 Septemenni pueri expeditius loqui incipiunt.
- 15 Infantia dicitur etas prima.
- 16 Infantes utrum sint alioquin intellectus capaces.
- 17 Infantia proximus habet aliqualem intellectum, contrarium num. seq. Amplia ut num. 19.
- 20 Impubes iudicio caret. Amplia ut num. 25.
- 21 Impubes dicitur usque ad 14 annos.
- 22 Infans furioso æquiparatur. & num. 27.
- 23 Furiosus casu agit quod agit sic & infans.
- 24 Atus ab infante, & furioso facti non tenent. Amplia ut num. seq. declarata ut num. 27.
- 25 Infans non habet dilucida intervalla.
- 26 Imperfectio intellectus in infante est à natura, & idcirco non intermitit. contra de furioso num. seq.

De Infantia,

QUÆSTIO III.

Infans ab Hippocrate, ut ex *Zeuxidis* verbis protulit *Galenus in lib. de morb. vulg. comm. 1. tex. 5.* appellatur puer usque ad pubertatis annum, licet non ita sentiat ipse *Gal.* quia loco citato aliter sentire se dicit, & in *comm. 2. lib. 3. ejusd. lib. de morb. vulg.* voluit Hippocratem appellasse infantes parvos foetus. sed quicquid sit, de his *Avicenna p. 1. doct. 3. cap. 3.* dixit infantiam esse ætatem in qua membra pueri nondum ad motiones, & ad ambulandum sunt apta; nos tamen juxta communiorum opinionem dicamus, Infantiam esse ætatem primam à die natiuitatis usque expedite homo loqui incipiat, cum enim Infans dicatur is qui dari non potest. *l. Mulier. ff. de verb. oblig. §. Pupillus. vers. Quod diximus. Instit. de inut. stipul. l. fin. ff. rem. pupill. sal. fer. Bald. in l. donat. C. de acquir. possess. Alberic. in diction. in verb. infans. Pedemont. decis. 89. num. 2. & ex Medicis Iohannes in Aphorismis infantibus pertinet. sect. 1. Aph. 1.* quod & ipsa nominis ethymologia indicare potest, totum illud tempus dici debet infantia, in quo homo expedite, ac ordinate loqui non potest à die natiuitatis computando. Ex Medicis tamen *Herrn. in suis annotationibus ad Hipp.*

4 Aphor. scilicet. 3. Aph. 24. num. 1. Infantiam totum illud tempus vocari voluit, quod à nativitate usque quo asperiores vocem reddant pueri intercedit, quod non nisi cum puberes fiunt, vel saltem pubertati approxinantur, accidere solet. licet tripliciter infantiam partiatur, primam ipsius partem à natali die ad perfectam dentitionem, secundam ad septimum annum, tertiam quousque asperiores vocem edant. Taddas infantiam tripliciter etiam accipi tradit, 1. pro primâ ætate usquequo puer ambulare possit, & sic stricto modo accipitur. 2. largius sumitur cum ascenditur usque ad pubertatem. 3. largissimè, cum applicatur etiam ejus nomen toti adolescentiæ. Sed hæc Taddæi, & Eurnii partitio, pace tantorum virorum dictum velim, mihi non probatur, cum transacto septimo anno nulli convenire possit infantis nomen, omnes enim tunc temporis non solum loqui, sed expeditè loqui solent. Est autem adeo proprium, ac naturale hujus ætatis balbutire, & non expeditè loqui, ut sapienter admodum Plato illud protulerit in Gorgia, vel de Rhetorica, Quum enim puerum video, cui adhuc convenit ita loqui, balbutientem, & ludentem gaudeo, & gratiolum mihi videtur, & liberale, & quod pueri ætatem deceat; ubi vero puerum audio clarè loquentem, amarulenta res esse mihi videtur, & offendit mihi aures, & servile quid esse mihi videtur. Ex sui ergo natura infans expeditè non loquuntur, & ideo inter miracula, quæ universalè judicium præcedent, quæ recenset *Æt. lib. 4. cap. 6.* illud etiam reperies, & anniculi infantes loquentur vocibus suis, itemque pro miraculo habitum est, quod nonnulli statim atque in lucem venerunt, locuti sunt, teste *Arist. probl. lib. 11. problem. 27.* & infantem semetrem triumphum proclamasse pro miraculo narratur à *Val. Max. lib. 1. cap. 6.* Cæterum si rationem quæris cur pueri infantes minimè expeditè loquantur, pete ab *Arist. ubi supra probl. 20.*

5 Dixi verò à Nativitatis, non à conceptionis die computandum esse in ætatis enumeratione, sic sentiente etiam D. Covarr. in *Relict. de spons. & matrim. par. 2. cap. 8. num. 3.* Atque hic nota id, quod ab *Ano Gellio Noct. Attic. lib. 3. cap. 2.* & à *Macrobio saturnaliorum lib. 1. cap. 3.* & ex his à *Polyd. Ripa in tract. de Noct. sup. cap. 152.* discutitur, unde scilicet enumerandus dies sit in eo, qui natus sit nocturno tempore; an nimirum dicatur natus in die præcedenti, vel subsequenti, ex Varrone verò concludunt, quod si ante mediam noctem natus sit, ejus natalis numeretur à die præcedenti, sin autem post, 7 à die subsequenti. ratio est, quia dies incipit à media nocte, durat autem usque ad mediam noctem. *l. More Romano. ff. de feriis. Guid. Pap. sing. q. 63.* cujus moris caulam reddit *Plutarch. in problem.* unde 8 ab Antiquis, Diem ex Noctè prognatum esse dicebatur, Hesiod. in Theogonia:

Noctè porrò tam *Æther.* quam dies prognati sunt. Qua de re Dies integer, spatium scilicet horarum 24 noctem, & diem comprehendens, Gal. teste pluribus in locis, præcipue vero *q. Method. cap. 2. & 10. Ejusd. cap. 2. class. 7. & 1. de Cris. cap. 16. class. 4.* Nyctimeron, hoc est Noctidialis ab aliquibus ex Antiquis appellabatur, ut idem *Gal. restatur in lib. ad eos, qui de Typ. scrip. cap. 7. class. 3.* & in *libello de septim. par. class. 1.* licet aliquando Dies pro eo tantum spatio accipiatur, quo Sol lucet super terram, ut notat ex Iureconsultis. *Polyd. Ripa de noct. supra cap. 3. num. 27.* & sic distinguitur à noctè, comprehen-

ditque horas duodecim, quæ tum non omni tempore æquales, sed modo breviores, modò longiores sunt. *Alciat. in l. Vrbis appellatio. ff. de verb. signif. num. 8.* sic accipies apud Homer. in Apoll. Hymno:

Latona autem novem dies quidem, & novem noctes imperatis
Pavus doloribus torquebatur.
 Et apud Theocrit. *Idyll. 2.*
Decubui verò in lecto dies decem, & noctes decem.
 Horatius Epod.
Vrget diem nox, & dies noctem.
 Porro licet infantia, quæ prima ætas est, à die nativitatis enumerari incipiat, non verò à die conceptionis, ut supra dixi, tamen infans dicitur etiam fore in utero existens in sacris literis citante *Menoch. de Arbitr. lib. 2. cent. 1. ca. 17. num. 8.* qui etiam & apud ipsos Medicos tætas jam in utero perfectus, & omnibus membris absolutus infans vocatur, ut patet apud *Hipp. qui 3. de morb. vulg. Ægr. 10.* bimestrem aut trimestrem conceptum infantem appellavit, ut testatur inibi *Gal. in comm. & repetit. 1. de sem. cap. 9. class. 1.*

11 Illud tamen & in communissimo hominum usu, & apud omnes DD. patet, tempus gestationis non computari cum ætatibus, quæ à die nativitatis solummodo enumerantur. *Hosten. in sum. de des. Im. pub. num. 3. lib. 4. Garcias de Benef. par. 7. cap. 4. num. 84.* nam, cum ætas sit vitæ spatium, vix vivere videtur is, qui in utero existit, & idcirco animal dici non potest, nec homo. *l. Falcid. ff. ad l. Falcid. Tiraq. de Retrat. ligat. §. 1. Glo. 9. num. 78.* Immo conceptum in utero nihil esse, & in lucem natura non haberi probabat idem *Tiraq. in l. si unquam C. de revoc. donat. Glo. si sep. lib. nec. 149.* hoc tamen intelligendum respectu eorum, quæ pertinent ad actus civiles, alias enim non modo animal, & homo est infans in utero, sed ipsum etiam semen secundum aliquos homo est, cum se habeat in potentia ad tale esse, unde Martial. in Ponticum Mastupratorem:

Hoc, quod tu digitis, Pontice, perdis, homo est.
 Vnde contra illam sententiam strenue admodum pugnat *Gal. in lib. cui tit. An animal sit &c.* ubi non solum animal esse factum in utero, sed etiam animæ rationalis participem contendit, nobis tamen satis esto, quod ad rem nostram facere videtur, nimirum nullam haberi rationem in ætatis computatione temporis illius, quo factus in utero permanet, sed ætatem, ut jam non semel dictum est, à die nativitatis numerari, & hunc esse primum infantia terminum.

12 Secundum desinentes scilicet Infantia terminum assignantur ll. ac Legumperiti dicentes, Infantem 13 dici minorem septennio. *l. si infans. C. de Inre delib. Glo. in l. qui habent tutorem §. si pupillus pupillave verb. Infans ff. de tutel. in l. pupillus qui testam. in l. Donat. C. de acquir. & retin. Zabur. de homic. vol. & consual. c. si furiosus num. 7. Felin. conf. 15. num. 20. Menoch. de Arbitr. ubi supra num. 9. & ultimo loco Farinac. prati. crimin. par. 2. lib. 3. q. 42. num. 3. tomo primo.*

14 Talis autem terminus prudenter admodum ab illis huic ætati videtur assignatus, secundum plurimum enim septennes pueri jam expeditus, ac magis ad rem fari incipiunt, licet nonnulli, ut de cæteris etiam rebus evenire solet, aut citius, aut tardius hoc ipsum perficiant.

15 Quemadmodum vero ab effectu hæc ætas infantia dicta est, sic etiam ab ordine ætatum dicta est 15 ætas

ætas prima, & aliquando etiam ætas puerilis. *Alber. in diction. in verb. ætas prima, & in verbo ætas iusta, ex nostris Celsi suo Med. lib. 2. cap. 9.* licet puerilis nomen ad subsequentes etiam ætates sese extendat.

16 Illud autem circa hæc ætatem controversi posse videtur, utrum nempe infantes sint alicujus intellectus capaces: nam *Glo. in §. Pupillus insit. de inutil. stipulat. in verb. non mutuum, & Insan. in l. Pupill. si fur. ff. de acquir. hered. num. 4.* dixerunt infantia proximum, hoc est, qui jam ex infantia ad pueritiam properat, esse alicujus intellectus participem.

17 Dicendum, puerum infantia proximum, vel melius, infantem proximum pueritiae respectu quidem jam prægressæ ætatis habere quoquo pacto aliqualem intellectum, absolute vero ipsum nullius cognitionis esse capax, quæ sibi, aut alteri utilis esse possit: non enim intelligit quid agit, ut ex prædicto §. pupillus habetur, immo ipsum impuberem judicio carere, & habere tantummodo semiplenum judicium firmat ipsi DD. *Archid. de elect. cap. ex eo. num. 2. Pileus quest. jurid. 13.* quod multo magis locum habet in infante, quia impubes dicitur quis usque ad 14 annos. *Ins. in l. impuberibus num. 2. ff. de acquirenda hered. quoniam etiam infans, aut impubes ad propositum loquantur, & aliquos actus prudentes faciant, tamen judicio carere dicuntur. Rota in noviss. decis. 127. num. 8 & 9. parte 2.*

22 Vnde est, quod infans, & impubes apud leges, & earum interpretes furioso æquiparantur. *Castr. in l. Pupillus ff. de acq. hered. Mascard. de probation. concl. 3340. num. 32. vol. 1.* quia quemadmodum 23 furiosus casu agit quicquid agit. *l. ultima in fin. ff. de administr. tutor. Menoch. indic. 82. num. 207. vol. 1.*

24 sic etiam & infans; & idcirco actus ab ipso facti non tenent, quamobrem neque testamentum condere ei licet. *Dec. in l. si frat. C. qui testam. fac. poss. num. 3.* quod ampliatur, ut procedat, etiam si, ut dixi, intellectum, & judicium habeat supra quam ferat ætas. nam tales nullam habent prudentiam, etiam si ex actibus habere videantur, unde *Lucret. lib. 3. de rer. nar.* hoc maxime quærebatur, cur nullus puer sit prudens; quin etiam puerorum sapientiam non solum flocci pendebant antiquiores, sed odio quoque habebant ex parcemia illa: *Pueros odis præcoci sapientia;* ad quod etiam facit Platonis auctoritas in hujus quæst. prim. allata: res enim videtur hujusmodi ætatis prudentia neque sibi, neque alteri ulla ex parte utilis. *auctor in Alag.*

Non mirum ergo est, si multoties apud Homerum infantis nomen pro insipienti accipitur, ut *Iliad. 2.*

Certe jam pueris similes loquimini infantibus.
 Et sexto ejuisdem:
Filium in sinu gestans, infantem animo, infantem item corpore.
 Et *Odyss. 16.* in fin, sub persona Penelopes loquens inquit:
Filius autem meus, quousque quidem fui infans, & demens,
 & ipse Telemachus Penelopes filius de se ipso loquens *Odyss. 2.*
Tam enim intelligo, & scio singula bonaque & pejora, Antea autem infans eram.
 Infert enim ex hoc quod erat infans, quod nihil boni aut mali cognoscebat, veluti nunc cognoscit.

27 prudenter ergo, ut supra dicebam, æquiparantur infans, & impubes furioso à Legumperitis, immo

videtur, quod id ipsum ampliandum sit in infante, eo quod carentia intellectus in ipso quantum est de præsentia sit minus reparabilis, quam in furioso, & idcirco actus prudens furiosus & quem quilibet sanæ mentis faceret, valet. *Grammat. decis. 73. num. 38. 28*

& ratio esse potest, quia præsumitur, vel præsumere licet, ipsum habuisse dilucida intervalla in eo actu celebrando; at in infante non eodem modo se haberet, nam non potest dici illum hæc dilucida intervalla habuisse; imperfectio enim sui intellectus à natura est. *l. si infans in prin. de Inr. deliber.* quæ imperfectio nunquam interimitur, sed durat usque ad certum tempus procedente ætate, ut *Lucret. lib. 3. de rer. nar. canebat:*

Nam velut infirmo puerio, teneroque vagantis Corpore, sic animi surgit sententia tenuis;
Inde, ubi robustus adolevit viribus ætas,
Consilium quoque majus, & auctior est animi vis.

At in furioso intellectus imperfectio cum sit ab accidenti, & à morbo, facile quidem potest intermittere, etiam si denovo revertatur, quousque igitur hæc imperfectio in pueri tunc, quicquid agit, etiam prudenter agat, aut videatur agere, casu tamen agit, non enim cognoscit, se prudenter agere. *l. fin. ff. rem pupill. san. for.* nulla enim prudentia potest esse illius, qui non cognoscit quales sint actiones, quas patrare solet, ut se cognoscere dicebat Telemachus Vlyssis filius ubi *supra apud Homerum.*

S V M M A R I V M.

- 1 Pueritia nomen late patet, & quatuor sub se comprehendit ætates.
- 2 Adolescentia extendit se ad annum 25.
- 3 Puer dicitur quis durante pueritate.
- 4 Pubertas in omnibus ad 25 annum extenditur, præterquam in matrimonialibus.
- 5 Minores dicuntur ante 25 annum.
- 6 Pueri nomen convenit etiam infantibus.
- 7 Pueritia, quanquam proprie ætas sit, & num. seq.
- 8 Puer proprie loquendo dicitur minor 14 annis.
- 9 Pueritia terminus varius.
- 10 Pueritia quando incipiat, & quando desinat.
- 11 Pueritia dicitur ætas pupillaris.
- 12 Infra 14 annum in matre, & 12 in femina ætas pueritia pupillaris dicitur.
- 13 Pueri intellectu carent, distinguuntur, ut num. seq.
- 14 Pueri infans proximi quando dicantur.
- 15 Proverbium, Puer etiam notum.
- 16 Pueri pueritatis proximi alicujus intellectus sunt participes.
- 17 Pueritatis proximi doli capaces.
- 18 In proximis pueritatis omne delictum cadit præter adulterium. & num. 27.
- 19 Impubes judicio caret, declarata ut num. 24.
- 20 Infans, & impubes quicquid vident ignorant, intellige ut num. seq.
- 21 Minores fragile habent consilium.
- 22 Pueri quæ corporis sunt functiones optime exercent, quæ vero animi non, sed proxima ætate.
- 23 Novennas, & decennes pueri generantur.
- 24 Puer neque ad coeundam, neque ad generandum aptus.
- 25 Puer semen non potest emittere.
- 26 Pueris factio natura in pluribus, & ex pluribus regulatur.
- 27 Qui coire, & generare potest, puer non est dicendus.
- 28 Pubes dicitur, qui concipere, & generare potest, & num. 36.

- 34 Non attenditur annorum numerus, sed malitia.
- 35 Alex. reprobat, Bart. defenditur.
- 37 Impubes non presumitur potens ad coeundum.
- 38 Alex. quomodo defendi possit.
- 39 Impuberes sunt steriles.
- 40 Aetates iuventutem precedentes aut semen non effundunt, aut infecundum.
- 41 Pubertati proximi habent appetitum coeundi, & coeuntis aliquam percipiunt voluptatem, etiam si semen non emittant.
- 42 Hircire quid sit.
- 43 Potentia coeundi anticipat pubertatem.
- 44 Pubertas in matrimonialibus respicitur quando quis generare potest.

De Pueritia.

QVÆSTIO IV.

Pueritiæ, ac pueri nomen late patet; pueritia enim quatuor sub se ætates comprehendit, Infantiam nimirum, Pueritiam, Pubertatem, & Adolescentiam; Taddæus Florentin. comment. 1. Aphorism. 13. versu. Nota ergo, & licet Fernel. loco jam citato citato has quatuor ætates maluerit adolescentiæ nomine insinquare, & merito, quia in his omnibus ætatibus homo adolescit, tamen etiam pueritiæ nomen sibi vendicantur: nam quemadmodum Adolescentia extendit se ad vigesimum quintum annum Gal. comment. Aphor. 5. Aphor. 9. & Fernel. loco citato, sic etiam & pueritiæ, cum puer intelligatur quis donec durat pubertas Bart. in l. Mela. num. 4. ff. de alim. leg. pubertas autem in omnibus præterquam in matrimonialibus ad 25 annum extenditur. Abb. in c. tua. num. 2. de dispens. Imp. Aret. in §. Minor. num. 11. Instit. de adoptio. & idcirco ante 25 annum pueri minores vocantur cap. in presentia. §. Quare. de Probationibus. Farinac. præf. crim. lib. 3. par. 2. tom. 1. q. 42. num. 21.

Nec solum adolescenti, ac pueri pueri nomen convenit, sed etiam infanti; passim enim in sacris litteris pueri nomine vocantur infantes, ut de Christo Domino recenter nato Lucae cap. 2. Videntes autem cognoverunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc, & ibid. cap. 1. de Io. Baptista, quis putas puer iste erit? & ubique alias, quin etiam Hipp. in lib. de Nat. Puer. post completam foetus formationem puerum ipsum vocitare consuevit.

Sed proprius sumentes Pueritiæ nomen, dicendum est, eam esse ætatem intermediam inter infantiam, & pubertatem, vel melius, esse totum illud spatium vitæ, quod intervenit incipiendo ab eo, in quo primum infantes expeditè loqui incipiunt, usque quo pubescant, & idcirco Puer dicitur, proprie loquendo, minor 14 annis. Glo. in l. sancimus. C. quæ sit bon. pos. Glo. in c. extraxione de Aetat. & qual. & in præf. tit. 14. verb. Pueris, & in cap. super inordinata de Præbend. & dignit. verb. Pueri. tit. 5. & in c. Referente de delict. Puer. Bart. in l. servus. ff. de legat. 3. licet idem Bart. in l. Prim. §. Initium num. 1. ff. de Postul. pueritiam ad 17 annum extendi voluerit, alius ad 15, ut Terentio Varrone, aliis ad 16, ut Sergio Tullo illam prorogantibus, aliis vero etiam ad 18, ut Gloss. in cap. in veteri. dist. 77. cum Menochio tamen dicamus, Puerum dici à septimo anno, usque ad 14. annum verò perdurare cum jam citatis doctoribus pueritiæ ætatem concludamus. Farinac.

præf. crim. par. 2. Tomb. 1. lib. 3. quæst. 42. num. 6.

Quæ etas pupillaris quoque dicitur, & in ea constituti pupilli Glo. in c. ex ea de elect. & elect. pot. Glo. in jam supra cit. §. minor natu. Part. ibid. quanquam pupillaris nomen etiam superiorem ætatem, hoc est infantiam comprehendit, ut patet ex citata Glo. in c. Ex ea Quæri autem potest de Pueris id, quod supra de Infantibus quaesitum est circa intellectus imperfectionem, utrum scilicet & in his talis sit, quæ impediatur, quo minus propria, & civilia negotia obire possint; & dicendum videtur, quod licet progrediente ætate semper intellectus in homine proficiat, ita ut, quo major natu homo est, eo majorem ac perfectiorem intellectum habere præsumatur, quantum est ex hoc, simpliciter tamen pueros intellectus, & rationis minimè esse participes. hac igitur ratione, licet puer proximus pubertati, vel ut Iurisperitorum nonnullorum modo loquar, post decimum annum cum dimidio (tales enim magis pubertati proximi dicuntur Glo. in l. Pupill. instit. de iur. stipul.) majori intellectu dotari videatur, quam proximus infantie; hoc est ante prædictam terminum, ut Glo. ibid. in verb. infantie proximus, tamen simpliciter loquendo, utrumque esse rationis expertem dicendum est, de his enim dicebat Arist. 8. de hist. anim. cap. 1. eorum animam non differre ab anima belluæ, quod intelligendum venit quoad rationis ulum, & idipsum firmavit Gal. in lib. 3. de Plat. Hipp. & Plat. cap. 7. class. inquires, Pueri ratione minium utuntur, & iræ, & cupiditatis ut bestia servit, quod & lib. 5. cap. ult. in his verbis repetit. Adulti ratione iracundiam refrenant, pueri autem nihil tale efficiunt, quemadmodum neque bestia; & ante illum firmavit eandem sententiam Plato. 4. de rep. vers. fin. Ne vero putes, Galenum pueros fortasse vocare infantulos septennales, vel natu minores, ipse se ipsum declarat. comm. 3. Aphor. 24. ubi pueros se appellare infantes usque ad pubertatem, & infra testatur.

Hoc ipsum etiam ex communi hominum sententia patere potest, cum enim quid significare volumus undequeque, ac hominum cuiusque notum, dicimus, Puerum etiam notum esse, ut qui parum, immo nihil cognoscere præsumatur, quo proverbio usus est Homer. Odyss. 6.

Facile autem notæ sunt, etiam si puer præceter infans. Et Plat. in Convivio, idemque Plat. in lib. de nat. hum. vers. med. per puerum, rudem ac ineptum hominem significabat, inquires, Puerum in omnibus huiusmodi te ipsum putabis, & in Prælogia vers. fin. Ita ut is (de quo loquebatur) pueri nihilo melior appareat, quasi dicat rudis, & insipiens. Alias vero milles idem Plato, Pueros & intelligentia carere, & rationis esse expertes testatus est, præcipue vero 6. de Leg. Puerum omnibus bestiis magis intractabilem, & insidiosam, acrem, atque proacissimam bestiam vocabat. Ecquid nam multis opus est in re vel pueris ipsis notissima? satis fit ex sacris adduxisse, puerum pro insipienti accipi, ut est Eccl. 1. cap. 10. vers. 16. Væ tibi terra, cuius rex puer est, & Esaiæ cap. 3. vers. 3. Et dabo pueros principes eorum, iure merito ergo hæc ætas improvida dicebatur à Lucet. lib. 1. & 4. de Rer. nat.

Vi Puerorum ætas improvida iudicatur. Dubitatur tamen de Pueris pubertati proximis, seu qui decimum jam annum peregerunt; hos enim aliqualem habere intellectum ex Arist. sententia dicebat

dicebat Maluan. in terminis minoris conf. 65. num. 19 15. vol. 1. & idcirco fortasse tunc temporis dicuntur doli capaces l. Pupillum. ff. de reg. iur. Zabari. de homie. vol. 2. cap. in c. si servus. num. 7. Immo, cum tunc quis sit perfecti intellectus, cum est doli capax. Insuper l. 1. ff. de acquir. her. §. Adipiscimur. num. 18. quia in tales omne delictum cadit præter adulterium c. 1. de del. puer. summo. Host. lib. 4. de frug. & Malisc. num. 3. sequitur hinc quod pueri decennes, aut paulo majores perfecti sint intellectus.

His tamen ex superioribus patet responso, respective enim ad præctam ætatem illi locuti sunt; nam simpliciter Impuberem iudicio carere apertissime dixerunt DD. Archid. in c. Ex eo. num. 2. de Elect. 22. ipsi tamen ignorare omnia quæ videt. l. 1. §. Impuberes. C. de fals. inip. licet dubium non sit, quod in his, 23 qui jam pubertati accedunt, manifestum intellectus rudimentum appareat, unde bene Pileus quaest. iurid. 25 13. tales semipenum habere iudicium dixit, quod etiam ipsa l. firmare videntur, cum Minores fragile habere consilium firmant l. 1. ff. de Minor. Boer. conf. 39. num. 1. ex cuius consilii fragilitate mirum non est, eos, ut Terentius in Hecyra act. 3. se. 1. dicebat, esse levi tententia, unde Gal. in lib. de fetuum form. c. 3. in fin. class. 3. pueros, dicebat, quoad rationalem animam imperfectos esse, & alibi, eos, quæ corporis sunt functiones optime exercere dicebat, quæ verò animi non ita, sed proxima potius ætate.

Secundo videndum hic de potentia coeundi, an scilicet in hac ætate possit apti sint ad Venerem exercendam; licet enim, ut supra dixi, ex c. 1. de delict. 27 puer, in Impuberem omne delictum cadere possit, præter adulterium, & Impubes non præsumatur apud Iuristas potens ad coeundum. Bos. in præf. crim. tit. de delict. num. 28. Sued. conf. 364. num. 33. tom. 3.

Tamen non deest dubitandi locus, cum multi casus enarrantur puorum, qui novennes, aut decennes non tantum coevertint, verum etiam filios generaverint; & inter alios vulgatus est casus etiam inter ipsos Iureconsultos testimonio Divi Hieronymi, live, ut alii malunt, Divi Gregorii confirmatus, quem refert Glo. in sum. 20. q. 1. & plures huiusmodi historias recolligit Schenob. observat. Medic. var. lib. 4. tit. de Conceptione, quin etiam ipse similem his historias hic subnectere possem, quam tamen omitam. De feminis item similiter eadem, quæ & de masculis circa eam rem enarrantur, & Solin. de sit. orb. c. 63. (ut hoc obiter dicamus) meminit quorundam mulierum Indarum, quæ quinquennes generant, octennes tamen consenscunt, ac perunt. Sed quod magis movere nos potest Souter. lib. 2. Error. popul. cap. 2. multis probat, pueros novennes, ac decennes, & præsertim puellas concipere aliquando posse, & plures etiam concepturas ante pubertatem si viro uterentur. Hæc tamen nihil ad nos, sed ex his, quæ ab aliis relata sunt, & quod ad nostras regiones pertinet, videbatur deduci posse, Pueros impuberes, & ad coeundum, & ad generandum aptos esse posse.

Contrarium tamen veritatem habere dicendum, nunquam enim puer aptus erit ad coeundum, & multo minus ad generandum, quia semen non potest emittere: licet enim aliqui infra tempus pubertati constitutum & coevertint, ac semen emiserint, & filios procreaverint, hoc non ex universalis Naturæ, sed ex particularis instituto factum;

universalis enim sua opera in pluribus commoustrat, & per ea plura individua regulatur, non vero per particularem aliquam naturam. Verumtamen & ii ipsi, qui infra præscriptos terminos coevertunt, & generant, pueri amplius dicendi non erant, etiam si septennio minores generassent; sed puberes vocandi, cum pubes dicatur is apud Iureconsultos præcipue, qui potest concipere, & generare c. Puberes de despons. Impub. quomobrem recte Summa Hostien. lib. 4. de despons. Impub. num. 5. & 6. dicebat, non attendi numerum annorum, sed puberem dici etiam minorem 14 aut 12 annis, si modo malitia suppleat ætatem, hoc est, si coire potest: unde est, quod Menoch. de arbit. Ind. lib. 2. cent. 1. cas. 57. num. 32. recte sensisse dicendus sit, cum inquit, Si puer decem annorum ad coeundum potens est, uxorem ducere potest.

Et ex his apparet male pronuntiatum esse ab Alex. in l. Atrib. ff. de vulg. & pupill. num. 14. Impuberem posse contrahere matrimonium, & habere filios, quando malitia supplet ætatem, & male quidem contrariatus est Bart. contrarium tenenti in l. in Pupill. de Vulg. & pupill. num. 6. ut idem Alex. refert; nam eo ipso, quod hic, quem impuberem vocat Alex. aptus erit ad generandum, jam non erit amplius impubes, sed pubes, cum præcipue per hoc, ut dixi, quis dicatur pubes, quando scilicet potens est ad coeundum; hoc enim inter alia pubertatis signa evidentissimum, ac infallibile dicunt Iurisperiti. Summa Hostien. ubi sup. num. 4. & 5. Abb. ibid. num. 2. quippe cum quatenus quis impubes est, non præsumatur potens ad coeundum, ut dictum jam superius est; Alex. autem nimis se restrinxit annorum quantitati, cum dixerit, impuberem posse habere filios; id enim sibi voluit ille, quod impubes, hoc est, qui ad annos à lege pubertati præscriptos adhuc non pervenit, potis sit ad generandum, quando malitia supplet ætatem, attendens potius nomini, quam naturæ rei.

Et hoc quidem pacto Alex. opinio veritatem habebit, secus autem si Impuberis nomen in propria ac germana significatione accipiatur: nam nomen Impuberis dicit ineptitudinem ad generandum, cum istud ipsum nomen apud Arist. 7. de hist. Anim. cap. 1. pro sterili accipiatur, Prodeunt, inquit, nonnulli jam inde à primo ortu naturæ impuberes, infecundique; & paulo infra, Mulieres etiam simili modo Impuberes à Natura creati possunt. nec ab re doctissimus Fernel. Pathol. lib. 6. cap. 17. in principio, Impuberes steriles esse, absolute dicebat, quia quatenus impuberes, habent repugnantiam quandam, & naturalem ineptitudinem ad generandum tam ex parte potentiæ ad coeundum, quam ex parte emittendi semen, quam etiam ex parte feminis, quod tamen vel non emittunt, vel, dato quod emitterent, foecundum non est, quod non solum de Impuberibus, sed etiam de ipsis puberibus affirmabat Gal. lib. 2. de san. tuen. cap. 2. class. 2. dicens, Quæ enim hanc (juventutem) vel præcedunt ætates, vel sequuntur, aut planè semen non effundunt, aut certe infecundum, aut male foecundum effundunt. etiam si verò in Impuberibus, qui jam pubertati accedunt, non solum reperitur coeundi appetitus, sed etiam aliquando potentia, ac coeuntis aliquam percipiunt voluptatem etiam semen non emittentes, Arist. teste Problem. secti. 30. Problem. 1. quam coeundi voluntatem, ac veneris pruritus hircire apud

42 apud Hipp. vocari, testatur Gal. in 7. de morb. vulg. comm. 3. lex. 25. class. 3. Quod in canibus catulire dixit Varro 2. de Re Rustic. cap. 16. atque ea de re bene firmaverit Abb. in c. A nobis de Spons. Impub. num. 3. potentiam coeundi anticipare tempus pubertatis. tamen quia impuberes nec semen vere emittunt, aut emittere possunt, nec consequenter generare, idcirco, durante hac generandi impotentia, impuberes vocandi, ac eadem impotentia terminata, semen emittentes, & generantes, etiam cum annorum numerum, ut dixi, non complentes, in quo plerumque ceteri pubescere solent, puberes, & non ultra impuberes dicendi. & idcirco idem Abb. in c. Quon freq. VI lit. non contest. num. 18. dicebat, & bene, quod licet pubertas in pluribus accideret soleat 14 anno, tamen respectu matrimonii respicimus, quando quis generare potest.

S V M M A R I V M.

- 1 Pueritia dicitur Impubertas, & Impuberes in ea etate constituti.
2 Impubes accipitur aliquando pro minore 25 annorum.
3 Pueritia incipit a septimo anno, desinit vero 14. sic & Impubertas.
4 Pueritie nomen ad alias extenditur etates.
5 Impubertas proprie que etas dicatur.
6 Prepositio In, posita in principio nominis importat negationem.
7 Impubes quis sit.
8 Impuberes nomen simile est nomini Intestati.
9 Intestatus quis dicatur.
10 Impubertas in duas partes divisa.
11 Etas Infantie proxima que.
12 Pubertati proxima etas que sit secundum aliquos, & secundum alios que num. 14. Reprobatur utraque sententia num. 13. & 15.
13 Euenus quis dicitur pubertati proximus, quatenus aliqua rudimenta pubertatis habet. & num. 22.
14 Proximi pubertati qui dici debeant iuxta Galeni sententiam, declaratur num. 19.
15 Non est unum omnium certissimum pubescendi terminus.
16 Inter Iurisperitorum opiniones quenam sit Galeno magis consona, & que minus, num. seq.
17 Tempus apud Il. consideratur aliquando de momento ad momentum.
18 Menochii opinio approbatur.
19 Tempus pubescendi, & se pubertati approximandi diversificatur pro temperamentorum diversitate.
20 Index debet cognoscere temperaturam eius, cuius ferre iudicium debet, an proximus pubertati dici ille conveniat.
21 Temperamentorum cognitio ad Medicum spectat.
22 Multa pubescentiam ipsam, & consequenter etatem Pubertati proximam & retardare, & accelerare possunt.
23 Ipsa natura intrinseca est prima, & adaequata causa celerioris, aut tardioris pubescentie.
24 Index debet adhibere Medicos in definitione eius questionis, an quis pubertati proximus sit.

Qui dicantur Pubertati proximi.

QVÆSTIO V.

1 ETAS pueritie dicitur etiam impubertas, & qui in ea constituti sunt impuberes Glo. in l. hered. computatio. ff. ad l. Falc. nam impubes dicitur minor 14 annis, & usque ad 14 annos. l. non solum

§. si libertus. ff. de excus. tut. Ias. in l. impuber. ff. de acquir. heredit. num. 2. Alberic. in diction. in verb. impubes, licet, ut habetur ex eadem l. non solum, impubes aliquando accipitur pro minore 25 annis, sed improprie, & largo modo.

Quemadmodum autem pueritia a 7 anno incipit, desinit vero in 14. ex supra citatis, sic & impubertas. Hostien. in sum. lib. 4. de des. impub. num. 3. Farinac. ubi supra num. 8. sed pueritie nomen ad alias quoque etates extenditur, ut ex superiori quaest. patet; impubertas autem non ita, nam proprie loquendo ea solummodo etas dicitur impubertas, quæ inter pubertatem, & infantiam mediam est, quamquam enim illa prepositio In, cum in principio nominis ponitur, negationem significat, Glo. in l. sacrilegi. ff. ad l. Iul. pecu. & patet in plerisque nominibus, ne dicam omnibus, ut impotens, ignarus, inutilis, inobediens, infirmus, impiger, imprudens, irrationalis, infrequens, innatus, & humilissimi, ita ut impubes idem importet, ac si dicas, non pubes, tamen videtur cum negatione in hoc nomine notari proxima aptitudo ad pubescendum, tanquam si diceret, Impubes est, qui adhuc pubes non est. sed pubertati proximus, vel in etate pubertati proxima: fecus enim dicendo, non minus hoc impuberes nomen ceteris etatibus convenire possit, quæ extra pubertatem sunt, quam huic, quæ proprie impubertas à nobis dicitur.

Similem nominis significationem reperies in nonnullis aliis vocibus, cum hac negatione compositis, quæ cum negatione proximam, ut dixi, important aptitudinem ad eam ipsam rem, quam negant, ut est, exempli gratia, nomen Intestati, neque enim quilibet, qui testamentum non conficit intestatus decedere dicitur, sed is tantum, qui, cum posset condere testamentum, non condidit. l. Intestati. ff. de suis & legit. heredibus. Unde Iuven. Sat. 1.

Hinc subite mores, atque intestata senectus. nempe quia lenes maxime testamentum condere possunt ac debent.

Hæc igitur etas à Iurisperitis in duas partes dividitur, quarum unam vocant etatem Infantie proximam, alteram vero etatem proximam pubertati, ut in superiore quaest. jam meminimus, utraque vero sub pueritia continetur. Menoch. de Arbitr. lib. 2. cent. 1. cas. 57. num. 19.

Incipit porro etas, quæ Infantie proxima dicitur, ab anno septimo. Menoch. ubi sup. num. 12. vel jam perfecta infantia, ac durat secundum Iurisperitorum sententiam, & terminum ab iis assignatum in maribus usque ad decimum annum, & undecimi dimidium, in feminis ad novem usque, & dimidium decimi. ita sæpius jam citata Glo. in §. Pupillus omne. verb. Infantie proximus. Insti. de Inst. stipul.

A quo tempore supra usque ad annum 14, enumeratur etas, vel etatis pars illa, quæ pubertati proxima dicitur secundum commune Iurisperitorum sententiam. Glo. ubi sup. & in l. Pupillus ff. de reg. Iur. Glo. fin. in l. 1. ff. de nov. Ias. in l. Proprietarium. §. Et siquidem num. 2. C. de Iud. & in Auth. sacramenta num. 6. Cast. ibid. num. 2. & conf. 384. num. 2. Zabur. de homic. vol. & cas. c. si furiosus num. 7. Dec. in l. Pupillus ff. de reg. Iur. in prin. Alberic. in Diction. in verb. Etas in f. Ruland. conf. 57. num. 25. Cephal. quest. 291. in prin. Surd. conf. 364. num. 4. & 21. Tom. 3. Bellam. conf. 48. num. 44. Covarr. Relett. Tom. 1. par. 2. cas. 5. num. 5. & alios citat. Menoch. ubi sup. num. 21.

13 Sed hanc sententiam reprobatur, & confutat ipse Menoch. ibidem, insimulque aliam eorum adducit 14 opinionem, qui proximos pubertati eos dici volunt, qui per sex tantum menses à pubertate distant, & præter hanc alias etiam opiniones refert, quæ omnes bene refellit ipse, ut apud ipsum videre est.

15 Neque ab re videtur Menochius omnes prædictas sententias reprobare, ac convellere: nam etatenus quis pubertati proximus dicendus videtur, quatenus in eo aliqua pubertatis rudimenta apparent, at non illico post assignatos terminos hæc rudimenta pullulant, sed cum pueri à pubertate parum distant, unde Gal. comm. Aph. 3. Aph. 27. extr. ord. class. proximi pubertati dici, inquit, illi possunt, qui duodecimum, decimumtertium, aut quartum suum decimum annum agunt: quia, cum, (ut ipse addit) non sit unus omnium certissimus pubertatis terminus propter caliditatis, & frigiditatis temperaturam, idcirco prout citius, aut tardius quis pubescit, sic citius, aut tardius pubertati fieri proximus dicendus, ea etenim de re varios ille apposuit terminos, cum de proximis pubertati decernere voluit, neque unico tantum sese restrinxit. Ea ergo videtur fuisse Gal. mens, ut proximi pubertati dicendi sint in anno pubertatem præcedenti.

16 Cæterum Gal. opinio inter Iurisperitorum sententias magis consona videtur eorum opinio, qui per sex tantum menses à pubertate distantes dici pubertati proximos voluerunt, cuius opinionis fuit superius cit. Glo. in l. Pupillus. ff. de reg. Iur. & alios huic sententie faventes refert ipse Menoch. ubi supra num. 28.

17 Minus probabilis inter omnes eorum opinio est, qui voluerunt, eum dici pubertati proximum, qui per tres tantum dies à pubertate distat, quam refert 22 id. Menoch. ubi sup. num. 32. quia, ut jam dixi, in tantum quis dici potest proximus pubertati, in quantum rudimentum aliquod pubertatis habet, quod tamen rudimentum non potest de die in diem apparere, quia Natura, & calor ipse natus, cuius opus illud est, non potest in tam modico tempore tam apparentem mutationem in corpore excitare, neque potest hic, ut alias apud Il. usu venire scio, tempus de momento ad momentum considerari. l. Denique. 6. Minorum 25. ff. de minor. quia calor ordinate, ac congruo tempore procedit alterando, & agendo in radicale humidum, non autem derepente.

18 Verumenimvero inter omnes opiniones magis arridet ipsius Menochii opinio ubi sup. num. 44. quam magis receptam hodie dicit, & in quam conspirant auctores ab eo citati, quibus adde Vgl. in tit. de Testam. ordin. num. 11. scilicet, relinqui Iudicis arbitrio, an quis dicatur proximus pubertati. Quas omnes opiniones recitat Farin. quest. Crimin. lib. 3. g. 91. num. 4. ad plures seq. par. 2. Tom. 1.

19 Cum autem præcipue ob temperaturam, caliditatis nature, & frigiditatis varietatem, hoc tempus in particularibus diversificatur, male videtur iudicari posse, an quis sit proximus pubertati, nisi simul & temperaturam eius is, qui iudicat, cognoscatur.

20 Quæ cognitio cum ad Medicum solummodo pertineat, ipse prout quis magis, aut minus natura calidus, aut frigidus existit, sic aut esse, aut non esse pubertati proximum iudicare poterit; licet & regionem, & mores, & victus rationem, & institutionem à puero in iudicando respicere etiam de-

beat: nam hæc omnia simul, & unumquodque per se pubescentiam & retardant, & accelerant, quamquam ipsa natura temperamenti intrinseca, ac prima causa sit celerioris, aut tardioris pubescentie. bene igitur in hac parte cautiore fore per Iudicem existimaverim, si Medicum pro definitione huius quaestiones unà adhibeat ad iudicandum.

S V M M A R I V M.

- 1 Pubertas dicitur à pube.
2 Pubes quid, & num. seq.
3 Os pubis.
4 Pubertas quid.
5 Proprium Pubertatis est pilosum diversis partibus corporis generare.
6 Barbam ab ulnis puerorum vellere proverbium.
7 Homero posttride ab ortu pili in inguinibus nati.
8 Pubertas, & Adolescencia idem.
9 Adolescencia ad superiores etates sese extendit.
10 Pubertati proprie convenit Adolescencie nomen.
11 Adolescencia à 18, ad 25 annum enumeratur.
12 Etas discretivatis que.
13 Puberibus conceditur, ut testamentum condere possint.
14 Etas Tenera.
15 Florida nomen Pubertati aptari debet.
16 Pubescencia in homine respondet quod in stirpibus est florere.
17 Etate florentes qui: & Etatis suos num. seq. Etas grata.
18 Etas Nubilis.
19 Mulier proprie nubilis dicitur, non vir.
20 Diabere uxori, proverbium.
21 Ephobi qui.
22 Quando incipiat Pubertas ex aliquorum sententia, & ex sententia Ferneli num. seq.
23 Quartus decimus annus nimis præcox pro incipiente pubertate. & num. 47.
24 Terminus 14 annorum est in masculis, in feminis autem duodecim.
25 Terminus annorum duodecim in feminis est præcox. & num. 37.
26 Insalubre Pubertatis signum est concipere, & generare posse, & num. 78.
27 Mas ante feminis emissionem generare non potest, neque femina ante menstrua.
28 Quando debeat dici Mas, aut Femina pubescere.
29 Virginitas menses non præcedit ante pubertatem.
30 Ex Feminis vix duodecima pars in anno etatis 12 menstruat.
31 Ius adaptatur his, que secundum plurimum evenerunt.
32 Pubertas in femina quando incipiat. & numeris 38. 41. 43. 45. & 46.
33 Hesiodi auctoritas magni momenti.
34 Nubendi tempus.
35 Tueta in feminis cur celerius absolvatur.
36 Femina citius pubescit, quam vir, & causam ex Host. vide num. seq. consutat num. 51. veras ejus rationes vide num. 52.
37 Femina calidior viro. Contrarium num. seq.
38 Femina est viro imperfectior.
39 Tempora perfectionis, & imperfectionis respondere sibi debent.
40 Ratio imperfectionis ipsius femine.
41 Perfectius tardius angescit imperfectior.

- 57 Ante perficitur corpus, quam animus.
 58 Feminariatione humidioris temperaturæ augetur citius quam mas.
 59 Humiditas causâ corpora facilius crescent.
 60 Ratio tardioris augmenti ipsius feminæ dum in materno utero commoratur.
 61 Mas in utero citius augetur, quam femina.
 62 In Femina maxima dominatur humiditas.
 63 Humiditas caloris actionem infringit.
 64 Pubertas qua anno absolvatur.
 65 Plena Pubertas, quando fit. & numeris 67. 69. 70.
 66 Triplex Pubertas.
 68 Non est unum omnium pubescendi terminus. & n. 75.
 69 Ex quibus signis deprehendatur Pubertas.
 70 Corporis inspectio honestatis causâ explosa.
 71 Triâ Pubertatis signa, rejiciuntur numeris seqq.
 72 Pilorum eruptio non facit ætatis differentiam.
 73 Cocundi potentiam non esse pubertatis signum.
 74 Qui in Pube non sunt, coire possunt, non generare.
 75 Potentia cocundi præcedit pubertatem.
 76 Cervicium Pubertatis signum.
 77 In Pubertate magna sunt corporis mutationes.
 78 In pubertate dignoscenda corporis temperamentum considerandum est.
 79 Abb. frustra querit indicia demonstrantia in Pubere cocundi potentiam.
 80 Puberes an integram rationis usum habeant.
 81 Lex non permittit Puberibus omnia sua arbitrio agere.
 82 Puberes habent rationis usum, sed adhuc rudem.
 83 Puberes imprudenter se gerunt.
 84 Puberes à passionibus nimis vincuntur.

De Pubertate.

QVÆSTIO VI.

- 1 Pubertatis in Pube dicitur, est autem Pubes lanugo, quæ maribus ut plurimum 14 anno, aut 15. Fœminis 12, aut tardius, circa pudenda oriri solet. Cagnol. in §. Impuberibus. ff. de reg. Jur. Calp. in diction. in verbo Pubes. Aulonius in Rola:
 Collige Virgo rosas dum flos novus, & nova pubes.
 Idem etiam apud Hippocratem significare reperies in lib. de Artic. vers. med. cum inquit, Pubes autem, & barba serior, & rarior increfcit, & alibi sepe. Cels. lib. 2. cap. 1. sue Med. Incipiente vero jam pube. Unde Pubes pro ipsis adolescentibus accipitur. Horat. lib. 2. Carm. od. 8.
 Pubes tibi crescit omnis.
 3 Dicitur præterea Pubes etiam pars ipsa, in qua pili emergunt in infima ventris regione posita, & sub qua vesica suam posituram habet. Russ. Ephes. de part. corp. hum. appellat. lib. 1. cap. 11. Hipp. in lib. de Nat. Puer. vers. med. At simulac mentibus, & genitura via patet, tum puero, ac virginis extrema cuticula rarefcens, pilus in pube nascitur. & in lib. de Carnib. Ac fortassis miram aliquem subeat, cur in axillis, & pube, & reliquo corpore pili multi succrescant, sic & Gal. in prim. Prior. com. 2. tex. 37.
 4 unde os illud huic parti substratum dicitur os pubis, ut apud Anatomicos videri potest, quorum auctoritatem in re nullius momenti minime necesse est adducere. Cæterum Pubertas id vitæ spatium dici potest, in quo primum pube in vitandis, aliisque corporis partibus erumpente, primum ad generandum aptus homo fit, patet ex Hipp. loco proxime adducto in lib. de Nat. Puer. Videtur enim hujus æta-

tis proprium pilos in prædictis partibus procreare, quibus omnino destituta reperitur superior ætas; qua de re cum inanem, ac futilem operam significare volebant Antiqui, illud iactabant; Barbam ab ulnis puerorum vellit, ut recitat auctor in Adagiis, quasi improprium, ac alienum quid ab ea ætate, proprium vero subsequenti sit pilos in ulnis progignere, cujus rei rationem reddit Hipp. ubi supra, unde pro miraculo narratum est ab Heliod. hist. Æthiop. lib. 3. trans. med. quod Homero postridie 8 ab ortu pili in inguinibus nati sunt, ex quo casu cognominatus sit Homerus, cum antea Melesigenes vocaretur, licet sciam communem opinionem esse, cognomen Homeri illum à cæcitate reportasse, quemadmodum testatur Herod. in vita Homeri; sed hæc obiter.

Plato in dialogo de Regno, cum ex contrario superiorum Phæararum motu omnia retrocedere dixisset, homines etiam, quasi retrogrado augetur, immo decrefcendi modo, ad præctas jam ætates remeare narrabat, ex quo, inquit, Pubescendum autem corpora glabrescentia, & singulis diebus ac noctibus decrefcencia in recens nati pueri naturam abeunt. ubi glabrescere, hoc est, depilari dixit pubescentes, eo quia à pubertate ad pueritiam remeant, cum in naturali motu à pueritia ad pubertatem accedentes, pilos primum progignere consuefcant. & Avic. 1. 1. doctr. 3. cap. 3. definiens hanc ætatem, dicebat, esse ætatem illam, in qua homo barbescit, vocavitque illam patrio vocabulo Algalamie, & Alreach, hoc est ætatem pollutionis, quia tunc primum animal femem emittere solet.

Vocatur porro hæc ipsa ætas Adolescentia ab ædolendo; quia tunc maxime temporis corpus ad suum incrementum properat; licet, si ad nominis ethymologiam respiciendum sit, non hæc sola ætas dicenda sit Adolescentia, sed totum illud spatium, quod est à prima nascendi die usque ad completum incrementum, perfici solum ut plurimum 24. anno; uniuerso enim hoc tempore homo adolescit, & incrementum suscipit, ut in superioribus quæstionibus ex Fernelio annuebam, & fatetur ipse Hipp. in lib. de carnib. ante finem.

Quamquam autem realiter ita se res habeat, tamen hæc ætas pubertatis proprie adolescentia dicitur, quia manifestius, ac multo magis, quam in aliis præcedentibus, aut eam subsequenti ætatibus, ac evidentius homo adolescit; & proprie hanc esse ætatem adolescentium ipse Gal. dixit. com. Aphor. 5. Aphor. 9. licet à 18 anno initium sumerit, tamen & adolescentiam, & pubertatem uno eodemque anno terminari ex ipso patet, ut infra videbimus.

Neque ob id, quod Gal. ubi proxime, ut dixi, & Fernel. loco citato Physiologia lib. 3. cap. 10. & ex Iurisperitis Gloss. in §. Minor nat. Inst. de adopt. & Port. ibid. dixerint, Adolescentiam à 18 anno ad 25, 12 enumerari, idcirco dubites, non unam, eandemque esse cum pubertate, quia si quod inde dubium insurgit, ex infra dicendis facile diluere poteris.

Dicitur etiam hæc ipsa Pubertatis ætas, Ætas discretior. Albero in diction. in verbo Ætas discret. & recte, cum tum primum pueri alicujus rationis videantur fieri participes; atque ea de re Plato in Convivio, hanc ætatem primum mentem habere affirmabat, sub persona Paufanias dicens, Non enim amant pueros priusquam inceperit jam mentem habere; hoc autem tempus vicinum est illi, quo pubescentes barbam producere incipiunt. Merito er-

Quæstio VI.

De Ætatibus, & iis que ad ætates pertinent.

- go, & admodum prudenter jam huic ætati per Leges conceditur facultas condendi testamentum. 1. Qua ætate ff. de Testam. & qui testam. fac. pass. Minor autem, quod hæc ætas dicitur Tenera, ut testatur Albericus in Diction. in verb. Tenera ætas, & videtur etiam Cels. sue Med. lib. 2. cap. 7. teneras ætates vocasse iuuentutem præcedentes, & tamen hoc nomen, seu cognomen magis superioribus ætatibus convenire posset, licet etiam huic aptari posse contendamus, sed hæc levis momenti sunt.
 16 Videbatur quoque debere dici hæc ætas florida, 17 seu florens, cum pubescencia in homine responderet dixerit Arist. 7. de hist. Anim. cap. 1. in princ. quod in stirpibus florere dicimus ex Alceoneis Crotoniatæ sententia. Quamquam Gal. 2. de san. tuend. cap. 2. class. 1. & 2. de Temper. c. 2. class. 1. & alibi millies, & Paul. sua Med. lib. 1. cap. 14. & Fern. loco sepius citat, ætate florentes appellantur iuvenes à vigesimo anno supra. Tamen, si quid nominis attendendum est, Florentis nomen huic ætati magis convenire dixerim, præsertim cum animadverterim circa menstruum exitum, tamen in 1. de Dieta florentes ætatis nomen omnes comprehenderit, quæ senectutem præcedunt; in communi tamen loquendi modo in ætatis flore constitutos dicimus in hac ætate positos. Terent. in Eunuch. Act. 2. Scen. 3.
 P. Anni? C. Anni? sexdecim, flos ipse.
 20 Nec mirum est hanc ætatem gratam appellasse Homerum Odys. lib. 10. & lib. ultim. quia flori similis est, unde inquit:
 — — Iuveni viro similis.
 Primum pubescentis, cuius gratissima est ætas.
 21 quem locum refert Plato in Protagora in principio. Sed Ter. in Andr. Act. 1. Scen. 1. hanc ætatem vocavit integram.
 — — egregia forma & ætate integra.
 Denique hæc ætas appellatur nubilis. cap. Puberes de desp. Impub. Lud. Ro. sing. 237. num. 3. Covarr. Releit. Tom. 1. par. 2. cap. 5. num. 2. Surd. conf. 363. num. 8. Tom. 3. Sanazar. de Marim. Art. 4. num. 7.
 22 Dicitur autem virgo seu femina nubilis, non vero puer nubilis, nisi improprie, quia proprie femina nubit, non vir. Calepin. in verbo Nubio. Unde Ovid. Metamorph. lib. 1. ...
 Pronuba quid Iuno, quid ad hæc Hymenæe ventris Sacra, quibus, qui ducat abest, ubi nubimus ambe?
 23 quamobrem cum virum uxori subijci significare volumus, illum uxori nupsisse dicimus, quasi is uxori serviat. licet Iuvenal. Sat. 2. dixerit:
 — — nubit amicus
 Nec multos adhibet.
 proprium tamen, ut dixi, femina nubere est, non aliter enim bonos eo verbo fuisse usos reperies. Plaut. in Cistell. Act. 1. Scen. 1.
 — — LE. heia!
 Hæc quidem ecastor quotidie viro nubit, nupsit q3, hodie, Nubet mox noëu.
 Sed de hoc verbo plura vide apud Tiraq. in leg. com. Gloss. 1. par. 5. num. 4.
 24 Cæterum qui in pube sunt, & ad annos pubertatis pervenerunt, dicuntur Ephæbi. Cagnol. §. in impuberibus. ff. de reg. Jur. num. 1. Calep. in Diction. in verbo Ephæbus.

Incipit vero pubertas in pluribus, & ut plurimum, ut communis fert opinio à 14 anno. c. Is qui, de 25 reg. & trans. ad Reiq. §. Pubertatem. Inst. quib. mod. tue. finit. summa Hostien. lib. 4. de desp. Impub. num. 3. Abb. in cap. Puberes de desp. Impub. num. 2. Aret. in §. Minor. num. 11. Inst. de Adop. Inf. in l. Impuberibus. num. 2. ff. de acquir. hered. Facit pro Medicis Hipp. locus in Coacis Prevention. sent. vel. tex. 512. Gal. Aphor. comment. 3. Aphor. 27. & comment. 4. Aphor. 7. extr. ord. class. & 6. de san. tuend. cap. 2. class. 2.

Sed Fernel. loco sepius cit. Physiol. 3. cap. 10. pubertatem à decimo anno initiari vult, cum tamen 26 pro comperto sit, decimumquartum annum à suscipiendis, ab aliis Medicis, cæterisque quibusvis assignatum præcociorem terminum esse, quam par sit; habet enim locum in calidioribus regionibus, & temperataris, at in uniuersum non ita, quamobrem Gal. præcociorem terminum non adduxit decimoquarto anno, neque ad illum se restrinxit; quinimo loco jam citato de san. tuend. nonnullos tardius, quam decimoquinto anno pubescere affirmavit, quin & alios in 14 anno pubertati solam proximam fieri dicebat. At terminus hic quatuordecim annorum locum habet in masculis secundum Legumperitos, nam in feminis alias procedere voluerunt, scilicet, quod hæc in 12 ad pubertatem perveniant, ut ex supra dictis auctoritatibus habetur, quibus addi potest Gloss. in lib. 2. de his qui veniam et. imp. Dec. in c. pub. de desens. Impub.

Mitor tamen, quo pacto hunc terminum adeo præcociem in feminis assignaverint; cum, si videns æc infallibile in iis pubertatis signum est concipere, & generare posse ex millies citato c. puberes, & ex Abb. ibid. num. 2. & Hostien. ibid. lib. 4. num. 4. & ob eam rem hæc ætas Venereæ potestati subijcitur, ut ex Procli sententia tradit Cal. Rhodig. lect. Antiq. lib. 19. cap. 22. & Epiphon. Ferdin. Theor. lib. 1. Theor. 19. & ob eam ipsam causam tunc virgo viripotens dicitur, §. 1. Inst. Quib. mod. 37. in fin. mas quidem generare non potest priusquam semen emittat, nec mulier priusquam menstrua patiat, ut probat abunde Gentil. quæst. med. 39. vers. sciend. 2. ergo tunc pubescere dicendum putaverim marem, cum primum semen emittit, feminam, cum primum menstrua experitur. favet opinioni huic ipse Hippoc. in lib. de Gent. in principio, qui virginibus mentes non prodire dixit intra, hoc est, ante pubertatis tempus, ita ut non nisi menstruis prodeuntibus virgines puberes fiant; & manifeste tunc animalia in pubertate esse, cum semen emittunt, tradit Arist. 5. de hist. Anim. cap. 14. & Probl. sect. 4. probl. 4. & Alb. Magn. de Animal. lib. 5. tract. 2. cap. 1.

Verumtamen, si experientie credendum est, ex 34 feminis vix duodecimam partem duodecimo anno purgari compertum est, immo & multas ex iis, quibus etiam calidius temperamentum à natura inditum est, vix in ipso decimoquarto in hisce nostris regionibus purgari diligenti adhibita cura cognovi, licet nonnullas, sed numero paucissimas, duodecimo anno; aut etiam citius purgari compererim, inter alias vero puellam carnosam, ac boni habitus, quæ novem annis minor, recte, ordinate, multum, & assidue purgabatur. similes vero historias, quæ tamen ordinem naturæ non pervertunt, præcocioris purgationis in puellulis, & de puellula recenter nata menstruis obnoxia recollegit